

Triér – zmizelá stavba v Jankově

„R. 1928 byl koupen triér pro obec a postavena pro něj budka“, uvádí zápis v obecní kronice. Obec tehdy zakoupila stroj na čištění obilí u firmy Wichterle-Kovářík z Prostějova, což byla ve své době největší továrna na výrobu zemědělské techniky u nás (mlátičky, mlýnky, lokomobily, benzinové a naftové motory aj.), později firma rozšířila svůj výrobní program i o výrobu automobilů, elektromotorů a traktorů a byla známá pod značkou Wikov. U této firmy, ale také u další firmy na hospodářské stroje (V. Zima, Opočno) nakupovali zdejší hospodáři zemědělskou techniku, zejména pak po elektrifikaci obce v r. 1937.

Po první světové válce se v zemědělství začaly prosazovat stroje, které usnadňovaly těžkou ruční práci. Ve zdejší vsi stále ještě převažovaly mlátičky a rezačky na ruční pohon, pouze 6 hospodářů využívalo k jejich pohonu žentour, zároveň se i nadále obilí mlátilo cepy. Zrno se čistilo přehazováním (vátím), nebo přeséváním přes síta (řešeta), pomocí fukarů nebo mlýnků na obilí se síty, tzv. „mlejnkováním“.

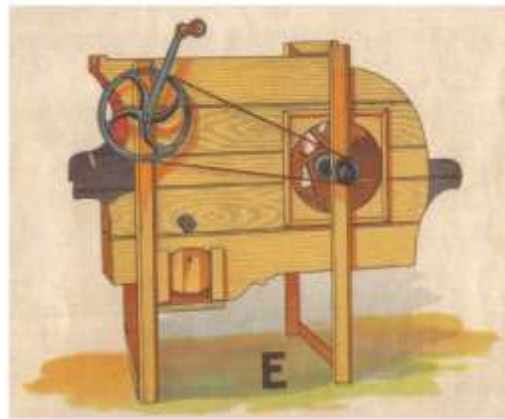
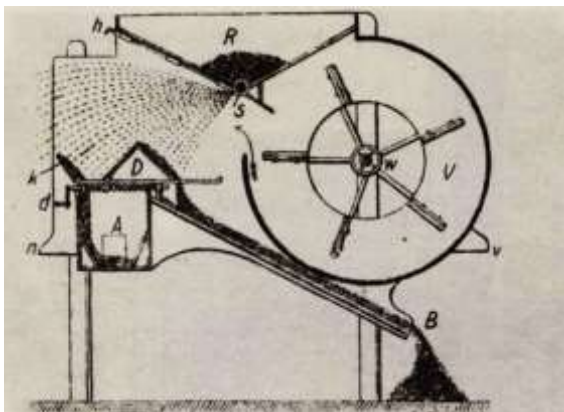

Schéma mlýnku na čištění obilí podle hmotnosti   Ruční mlýnek (fukar) firmy V. Zima, Opočno

Z předválečné reklamní nabídky továrny na hospodářské stroje firmy V. Zima, Opočno: „Fukar značky E jest menšího lehčího druhu, a tudíž velmi dobře způsobilý k přenášení ze stodoly na sýpku. Zrno, větrem a rozdělovacími truhlíky na fukaru přečištěné, jest velmi pěkné, zbavené všeho plevele, stejné velikosti, jakosti i váhy“, uváděla firemní reklama. Podobné ruční „mlýnky“ si časem pořídila i většina zdejších hospodářů. Mlýnku v triéru říkali „drhlík“. Při čištění bylo zrno zbavováno prachu, plevele a lehkých semen plevelů. Těžší obilní zrno začalo padat dříve a po šikmé ploše bylo odváděno ven. Složitější mlýnky kombinovaly čištění s tříděním, kdy pomocí pohyblivých sít bylo zrno tříděno podle váhy a velikosti.

Když se obecní zastupitelstvo rozhodlo o zakoupení „drhlíku“, byly zároveň za jeho použití stanoveny poplatky podle množství čištěného obilí. Jako nejvhodnější místo pro triérovou boudu vybrala obec mírně zvýšený terén, jakýsi kopeček uprostřed zadní části vsi, mezi Neckářovými čp. 13 a Jonákovy čp. 22.

Jankovský triér v kresbě Františka Kříže (ze samoty U Štědrů). Za triérovou boudou byla ve 30. letech zřízena kuželková dráha, hojně využívaná mladými i staršími občany. Žádné fotografie triérové boudy, využívané v letech 1928-1950, se nedochovaly.

V soupisu inventáře obce se pak každý rok uvádí jako majetek i triér. Např. za rok 1936 je uvedena položka: „Triér Wichtrle-Kovářík, hodnota 4000 Kč“. Obdobné zápisy pokračují až do konce války, jen cena triéru se snižuje.

V r. 1939 si koupili první dvě čistící mlátičky hospodáři Josef Matějka čp. 23 a Josef Veselý čp. 11 a také o půjčku na její koupi požádal Jan Výborný č. 9. Postupně se přidávali i další hospodáři.

2. Zápisčky (1939)
 1.) Povolená zápisčka Janu Výbornému, rolníkovi a žabkáři
 a obnos 6500 Kč stroj čistícího pětiset Kč se účelem plození
 čistící mlátičky na dobu čtyř let;

Zápis o půjčce Janu Výbornému čp. 9 na zaplacení čistící mlátičky u kampaňky Vyskytné, 1939

Zároveň však ještě většina hospodářů využívala čištění obilí v obecním triéru, jak o tom svědčí každoroční výběr poplatků za použití drhlíku. Od listopadu do konce prosince bylo stanoveno pořadí, v jakém mohou hospodáři triér využívat. Dochovaly se o tom zápisy z válečných let.

1942

Žabka s obc. stroje
1. listina

čp.	Jméno poplatníka	Mlátička		Dob.		Dob.	Zbytky	Zápis s poznámkou
		č.	h.	č.	h.			
19	Vilček Petr	3	50	3	50	19. 24	-	Vilček Petr.
2	Novák Josef	6	-	6	-	19. 11	-	Novák Josef
12	Novák Frant.	2	-	2	-	20. 10	-	Novák Frant.
16	Štárek Tačlov	1	-	1	-	20. 10	-	Štárek Tačlov
22	Janáček Frant.	6	-	6	-	20. 10	-	Janáček Frant.

Začátek seznamu hospodářů, kteří v r. 1942 používali obecního stroje na vyčištění obilí

Podle těchto zápisů např. v r. 1941 využilo triéru 20 hospodářů a platili 1 – 6 Kč, celkem zaplatili 71 Kč. V r. 1942 zaplatilo za vyčištění obilí 22 hospodářů celkem 61 Kč, byl mezi nimi i hospodář Zápotočný z Opatova.

V době německé okupace úřady nařizovaly držet v obcích noční hlídky. V kronikářském zápise z r. 1940 je uvedeno: „V naší obci se hlídalo v triérové boudě, jež k tomu byla zvlášť připravena – dán prkenný strop a železná kamna. Místo hlídání se tu držely besedy a hrály karty.“

Po válce se už čistícího stroje v triéru téměř nepoužívalo a bouda byla využívána hlavně jako sběrna mléka. V r. 1950 bylo rozhodnuto triérovou boudu zbourat, postavit novou sběrnou mléka na jiném místě a prostor po triéru využít na postavení kapličky. Kaplička, postavená v letech 1950-1951, byla zasvěcená sv. Anně a první mše svatá se v ní sloužila právě na svátek sv. Anny v červenci 1951. Povědomí, že tam dříve stávala triérová bouda (s kuželkovou dráhou), už má jen nejstarší generace v obci.

Kuželna – zmizelá stavba

O této kuželně se dochovaly pouze vzpomínky pamětníků a jediný zápis v SOA Pelhřimov ve spisech obecního zastupitelstva Jankov. Zápis má název Pachtovní smlouva: „Z rozhodnutí obecního zastupitelstva při schůzi 28. listopadu 1937 pronajímá se mládeži stará kuželna na dobu 3 let za roční poplatek 5 Kč. Nájem počíná dnem 1. ledna 1938 do prosince 1940.“ Zápis podepsal starosta Josef Jonák a zastupitelé obce.

Protože se ve smlouvě hovoří o „staré kuželně“ a protože víme, že kuželková dráha stávala na rovině za dnešní kapličkou a pod Valentovými č. 20, mohla souviset s výstavbou triérové boudy na „drhlík“ pro čištění obilí v r. 1928. Do této boudy se pak také ukládaly kuželky a koule. Kdo kuželky a koule vyřezal, to už se nedozvíme. Kresba kuželkové dráhy je zachycena v kresbě Františka Kříže (ze samoty U Štědrů) v kapitole o triéru.

Jan Kříž *1928 (čp. 17) zanechal vzpomínku: „Tam, kde je dnešní kaplička, byl triér a za ním kuželník. V neděli chodili hrát i dědové. Pamatuji si na našeho dědu, že tento sport taky provozoval. Jako malí kluci jsme kuželky stavěli třeba celou neděli odpoledne a dostali jsme pár drobných, které jsme hned utratili u Kalců nebo u Trávníků, kde byl obchod.“

Dvojí foto jediné dochované kuželky z této kuželny do současné doby.

Také další generace jankovských obyvatel, narozených kolem r. 1940 a později, si pamatuje kuželkovou dráhu, ovšem už na jiném místě. Byla nově postavena za poslední chalupou ve vsi, tam, kde je dnes autobusová otočka. Její přemístění souviselo se zbouráním triérové boudy a stavbou kapličky v r. 1950, kdy se prostranství kolem kapličky nově upravovalo.

Také naše generace dětí z té doby pamatuje, jak se každé nedělní odpoledne scházelo u kuželkové dráhy hodně mladších i starších mužů a soutěžili, kdo nejlépe uspěje v porážení kuželek. Místrem v tom býval kameník Jaroslav Křížek čp. 8. Samozřejmě i na nás děti zbýval čas, abychom si vyzkoušely svoje umění. Jinak jsme také stavěly kuželky a posílaly koule

v postranním vyvýšeném prkenném žlábků zpět k účastníkům tohoto každonedělního sportovního klání. Kuželky tam stávaly někdy přes celé léto, na zimu se ukládaly do sousední chalupy č. 22.

Konec kuželkového sportu přišel se založením JZD, kdy se v oněch místech postavila v 60. letech váha a za ní pak domek s kanceláři JZD. Kuželky i koule byly uloženy kůlny u tohoto domku a tam čekaly, jestli je ještě někdo využije. Nevyužil. Jen se postupně stávaly domovem pro červotoče. Když se později po 60 letech, v prosinci 2019, bouraly kanceláře JZD s kolničkou, nikdo z účastníků netušil, že v odvážené bouračce s kuželkami odchází do nenávratna i kus historie této sportovní záliby jankovských sousedů. Díky Jiřímu Matějkovi čp. 5 zůstala uchována jako předmět doličný tato jediná kuželka (viz fotografii).

Sběrna mléka v Jankově

Za války byly nařízeny povinné dodávky mléka, které se sbíralo v triérové boudě. Sběračem byl František Jonák čp. 22. Denně brzy ráno hospodyně přinášely 50-70 litrů nadojeného mléka. Podle tučnosti mléka, jehož vzorky odebírali kontroloři z mlékárny Pejcl z Pelhřimova, dostávaly hospodyně každý měsíc zapláceno. V zimě za nepříznivého počasí, kdy mlékárenské auto se do vsi nemohlo dostat, převážel mléko v konvích ke státní silnici některý ze zdejších hospodářů na saních tažených koňmi. Anebo nastoupili muži s lopatami a na vyhlášenou pracovní povinnost prohazovali silnici.

Pejclova prodejna mléka a mlékárenských výrobků v Pelhřimově a mlékárenská konev na svážení mléka

Připomeňme si pár údajů o mlékárně Pejcl v Pelhřimově, se kterou byli zdejší hospodáři v denním kontaktu. Obchodník Josef Pejcl nejprve v r. 1927 zřídil v Rynárci parní mlékárnu a sýrárnu a v dalším roce otevřel v Pelhřimově při náměstí prodejnu mléka a mlékárenských výrobků. V r. 1942 pak v Pelhřimově postavil soukromou mlékárnu, do které jeho mlékárenská auta svážela mléko z obcí Pelhřimovska. (Pro naše rodiče, i pro nás děti bylo tehdy synonymem pro slovo mlékárna jméno Pejcl). Po znárodnění v r. 1948 byla Pejclova mlékárna začleněna do mlékárenského družstva Madeta a v r. 1960 začleněna do podniku Jihočeské mlékárny.

Až do zavedení povinných dodávek mléka v době německé okupace si v každém zdejším hospodářství zpracovávali mléko sami. Většinu mléka spotřebovali ve vlastní domácnosti k přípravě jídel, k domácí výrobě másla nebo tvarohu a případné přebytky prostřednictvím hokynářů prodávali dál. Někdy také hospodyně samy, či někdo z rodiny, nebo najatá osoba donášely domácí máslo na trh do města, k tomu v nůši mívaly někdy i mléko v bandaskách, nebo vajíčka, zabitou drůbež a další domácí produkty.

Moje babička Marie Borková (nar. 1888) často vzpomínala, jak ještě jako mladá holka brzy ráno, vlastně ještě za tmy, vycházela s dalšími sousedkami s naplněnou nůší do Jihlavy.

Mnohdy už šly „na svá místa“, kde už je „paničky“, jak jim říkala, očekávaly. Často se strachem procházely potměnými lesy od Brádlu nahoru, jen aby byly včas na místě. Zpátky se někdy zastavovaly v hospodě na Hosově na doušek piva, a pak už rychle spěchaly domů, kde musely ještě vzít srp a nažnout a přivézt plný trakař krmení. To bylo v době před první světovou válkou.

Každá hospodyně musela umět podojit krávu. Při dojení seděla z boku krávy na stoličce a tahala mléko ze struků do dížky. Nadojené mléko pak přes plátýnko a síto přecedila do hrnců, kterým se někde říkalo krajáče. Ty se musely odnést do chladna, aby mléko nezкисло, u nás stejně jako ve většině zdejších chalup do chladného sklepa. Pamatuji si, že pouze ve dvou staveních byly **haltýře**, kterými protékala voda z pramenů. Bylo to „U Martinů“ a „U Křížů“, z jejich haltýřů pak protékala voda do rybníka.

Odstředivka, bubnová máselnice a vyřezávané formy na máslo

Když se na povrchu mléka usadila smetana, sbíraly ji hospodyně naběračkami. Ale už v době mezi válkami se tu rozšířily ruční **odstředivky**, ve kterých se oddělovalo odstředěné mléko a smetana. Ta se pak stloukala v **máselnících**. U nás byly nejvíce rozšířené máselnice bubnové, v nichž byla dřevěná děrovaná lišta, kterou při otáčení klikou smetana protékala a stloukala se na máslo. Hroudy másla se pak ještě musely hníst v rukou nebo na hnětacím prkénku, aby se z nich vytlačily všechny zbytky podmáslí. Poté se uhnětená hrouda dávala do nádoby s vodou do chladna, aby se máslo ochlazovalo a vydrželo déle čerstvé. Také se někdy vlačovalo do různých zdobených dřevěných formiček, máslenek, a v nich se pak podávalo na stůl.

Když se mléko nechalo v teple zkysnout a „zdrcló se“, mohl se vyrobit **tvaruh**. Zdrclá hmota se zabalila do plátýnka a často se ještě vložila mezi kameny, kde se lisováním a následným odkapáváním přebytečné vody vytvářel tvaroh. Využíval se jako náplň do koláčů, do buchet, do tvarohových knedlíků, na pomazánky, nebo se také nechal zesýratět a používal se naslano.

Vraťme se do doby okupace, kdy byly zavedeny povinné dodávky mléka (stejně jako masa, brambor, obilí). Zdejší zemědělci jako samozásobitelé si mohli ponechat $\frac{1}{4}$ litru mléka na dospělé osobu a den a $\frac{3}{4}$ litru na dítě do 6 let, všechno ostatní mléko byli povinni odevzdat. Aby si nemohli doma stloukat máslo, byly úředně v celé obci zaplombovány odstředivky mléka a máselnice. Díky tomu víme, jaké typy odstředivek a máslenic byly v obci používány. Např. podle přehledu z 16. 4.

1943 bylo v obci zaplombováno 23 odstředivek a 30 máselnic, u kterých převažoval soudkový typ, ale třeba Josef Matějka č. 5 měl houpací máselnici domácí výroby.

Verzeichnis der plombierten Maschinen: - Seznam zaplombovaných strojů:

Lit. Nr. Pořad. č.	Name des Eigentümers Jméno majitele	K. Nr. K. č.	Art und nähere Bezeichnung der Maschinen* Druh a bližší označení stroje**			Anzahl Počet strojů	Eigentümliche Unterschrift des Eigentümers, oder dessen Ver- treter (Vor- und Nachname) ** Vlastnoručná podpis majitele anež jeho zástupce (jméno) (příjmení) a příjmení **
			Milchentrifflige odstředivka	Butterfäß máselnice	Schrotmühle šrotovnik		
a	b	c	d	e	f	g	
1	Salas Josef	1	Dalia	separátora		2	Salas Josef
2	Křížek Frant.	21		podkova		1	Křížek Frant.
3	Kováč Jos.	3	Choda-Libus			2	Kováč Jos.
4	Matějka Jos.	5	Dalia	housácká soudková		2	Matějka Jos.
5	Malinský Jos.	6	Dalia	separátor	podkova	2	Malinský Jos.
6	Matějka Jos.	8	- - -	podkova		2	Matějka Jos.
7	Matějka Paul	26	Dalia	separátor	podkova	1	Matějka Paul
8	Byškovský Jos.	9	Dalia	separátor	podkova	2	Byškovský Jos.
9	Dubek Jos.	4	- - -			1	Dubek Jos.
10	Čech Pavel	10	Dalia	separátor	podkova	2	Čech Pavel
11	Čech Frant.	12	Dalia	separátor	podkova	2	Čech Frant.
12	Byškovský Lad.	21	Dalia	separátor	podkova	2	Byškovský Lad.
13	Křížek Frant.	22	Dalia	separátor	podkova	2	Křížek Frant.

Začátek seznamu zaplombovaných odstředivek a máselnic v obci Jankov z 16. 4. 1943

Zaplombování a opětovné odpoblombování bývalo během zimy prováděno i několikrát, a to z důvodu velmi nepříznivého počasí, kdy nebylo možné dopravit mléko na určené stanoviště při státní silnici. Místo toho byla obci dočasně povolena výroba a dodávka domácího tzv. „selského másla“. Např. podle dokladu z 8. 1. 1944 bylo povoleno odpoblombování, ale už 27. 1. 1944 přišel příkaz okamžitě zaplombovat, což se ještě během zimy opakovalo.

Doklad o odpoblombování odstředivek a máselnic v Jankově z 8. 1. 1944

Povinné dodávky mléka pokračovaly i po válce. Podle dokladu z 20. 4. 1949 zaslal ONV

Titl.
Okresní úřad
v J a n k o v ě

Věc: povolení k odpoblombování odstředivek a máselnic.

Na základě telefonického rozhovoru s okresním úřadem v Humpolci ze dne 8. I. 1944 povolují odpoblombování odstředivek a máselnic v celé politické obci J a n k o v okres Humpolec. Těto obci je st dočasně povolena dodávka selského másla místo dodávky mléka. Odpoblombování odstředivek na mléko a máselnice provede osobně pan starosta obce spolu s zemědělskou obecní komisí. Tento přípis slouží jako doklad pro případ kontroly, a to až do odnětí následně povelového přípisu okresního úřadu v Humpolci.

Za obvodového tajemníka: M. N. 25
v J a n k o v ě
M. N. 25
org. č. 21

V Jankově dne 8. I. 1944

v Pelhřimově Místnímu národnímu výboru Jankov „Rozpis kontingentu mléka na rok 1949“, který byl rozepsán do jednotlivých měsíců. Celkem byli hospodáři Jankova povinni v tomto roce dodat 42.500 litrů mléka, které potom MNV rozepsal na

jednotlivá hospodářství.

Sběr mléka pokračoval stále v triérové boudě, ale ta už byla velmi zchátralá a měla být zbourána, aby na jejím místě byla postavena kaplička. Vystala potřeby postavení nové sběrný mléka. Touto otázkou se zabývala i rada MNV Jankov 14. 8. 1950. Bylo usneseno, „že se sběrna mléka postaví při silnici u domu čp. 15 (U Mazárnů), na kterou přispěje mlékárna částkou 2 – 3 tisíce Kč. Zjistí se na místě samém“. Nakonec bylo vybráno jiné místo, a to před čp. 26 (U Hajnů), odkud se majitelé Matějkovi odstěhovali do pohraničí.

Od tohoto stavení uprostřed vsi zasahoval do prostoru návsi kamenný zaklenutý sklep (jako např. od čp. 10). Bylo rozhodnuto sklep obezdít kamennou rampou a na ní vytvořit plošinu pro postavení dřevěné sběrné boudy. Vše se však vleklo, až teprve 2. 11. 1953 odeslal MNV Jankov na ONV Pelhřimov „Žádost o povolení postavení sběrný na mléko a finanční úhradu částky 2000 Kč“. V žádosti byly uváděny tyto důvody: „Následkem rozbourání staré nevyhovující sběrný mléka, která rušila vzhled návsi, rozhodla rada MNV postavit sběrný na příhodnějším místě, aby vyhovovala více podmínkám nakládky mléka do auta mlékárny i rovnoměrné vzdálenosti dodavatelů mléka. K úhradě vydání na řemeslné práce a částečně i na materiál (sklo do okna, kování, zavedení elektrického osvětlení) žádáme o částku 2000 Kč z Akce 5M“.

K této žádosti byla připojena i dokumentace, v níž se uvádí, že práce na postavení sběrný mléka započaly již v říjnu po skončení zemědělských prací. „Starší dřevo jest připraveno z bouračky na místě samém. Pracovníci jsou získáni z místních zdrojů, tj. všichni občané obce Jankova. Stavební materiál jest získán v obci, taktéž i potahy. Hodnota díla bude 5000Kč.“

Tato sběrna sloužila ke sběru mléka až do založení JZD v r. 1957 a vlastně i poté sem hospodyně přinášely mléko od záhumenkových krav až do doby, kdy byl v r. 1961 postaven na konci vsi nový kravín JZD se sběrnou mléka.

Bývalá sběrna mléka, dnes opuštěná, slouží už jen k vylepování plakátů a uveřejňování oznámení Obecního úřadu Jankov (současná foto).

Prameny:

SOA Pelhřimov, fond OÚ Humpolec

inv. č. 14 – období 1913-1942

SOA Pelhřimov, fond AO Jankov

inv. č. 23- období 1943-1944 (zaplombování odstředivek a máselnic)

SOA Pelhřimov, fond MNV Jankov

Knihy 1, 2, 3 – jednací protokoly 1943-1952

inv. č. 4, karton 1 – zápisy ze schůzí MNV 1950-1960- 1977

inv. č. 6, karton 2 – výstavba 1948-1953-1977

Kronika obce Jankov